

<https://doi.org/10.15407/np.77.511>

УДК 32:316.75]:[172.15+321](091)(477)“189/192”

Надія Шип,

доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник,
Інститут рукопису

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

вул. Володимирська, 62, Київ 01033, Україна

e-mail: nadia.shyp@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1309-1509>

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ ФЕДЕРАЛІЗМУ ДО ДЕРЖАВНОГО САМОСТІЙНИЦТВА УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ДРУГЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХ СТ.)

Мета дослідження: *довести*, що науковий доробок інтелектуальної еліти у розробку теоретичних засад українського державотворення є важливою складовою вітчизняної історії; *підтвердити* важливість вирішення «українського питання» у процесі державотворення; *відтворити* поступову еволюцію ідеї федералізму до самостійництва та спроби їх втілення під час Української революції 1917–1920 рр. **Наукова новизна.** У статті *репрезентовано* історіософський аспект боротьби патріотичної еліти за створення Української самостійної незалежної держави. Анонсом політизації державницького руху *визначено* межу ХІХ–ХХ ст. *Зафіксовано* наявність в Україні двох векторів політичної орієнтації: зовнішній – федералістичний і самостійницький та внутрішній – національний і соціальний, що сукупно становили теоретичне підґрунтя державотворчої ідеї у її поліваріантності. *Підтверджено*, що в середовищі політичного істеблішменту не завжди існував консенсус у наданні пріоритету національній чи соціальній свободі або їх поєднанню. Також давалася ознака амбівалентності української ідентичності й тиск більшовицької Росії, що завершився встановленням Радянської влади в Україні у 1919 р. Отже, на той час мета досягнення національної і політичної емансипації не зреалізувалась.

Ключові слова: «українське питання», федералізація, самостійність, Українська Центральна Рада, універсали

Актуальність теми дослідження. У світлі теперішніх міжнародних подій особливо чутливим серед науковців та в українському

соціумі стало питання російсько-українських відносин в історичній ретроспективі. Проблема державотворення була і залишається актуальною, адже незалежний статус Україна здобула в 1991 р., а тепер у вирі російсько-української війни, розв'язаної проти неї Російською Федерацією у 2022 р., захищає свій суверенітет. **Колесо історії повертається назад.** Деякі непрофесійні, а іноді замовні фахівці оприлюднюють у соціальних мережах сенсаційно-спекулятивні матеріали для невідповідної аудиторії про революцію 1917–1920-х років. Вони виконують таку місію з метою *кореляції*, а то й необґрунтованого перегляду теоретичних концепцій історії України. Є підстави тлумачити такі дії як намагання переформатувати історичну пам'ять співвітчизників. Аналогічна практика існує не лише в Україні, а й у сусідніх державах, зокрема, в Російській Федерації, де «соловйовський політпросвіт» пропагує путінські історичні наративи, якими той намагається виправдати російську агресію проти суверенної України. Суспільство потребує правдивої наукової інформації.

Аналіз досліджень і публікацій. У пошуках семантичного визначення історіографії як окремої галузі знання, у XIX – на початку XX ст. з'явились «історія думок», «історія переконань», «історія поглядів». Наприкінці XX ст. «історію думок» змінила «інтелектуальна історія», коли «фокус дослідження спрямований на конкретний аспект або сферу людської діяльності» [16, с. 50–51]. Відповідно, цей нарис за характером відтворення процесу трансформації державотворчих ідей в Україні належить до цього сегменту історієписання. В історіографії, крім принципово наукових, існує чимало праць українських, російських та зарубіжних авторів, у яких з різних причин подається неправдива історія України і Росії, їхніх взаємовідносин. Поступово вони піддаються історіографічним аналізам, але констатувати, що історична істина вже досягнута, не вистачає підстав, хоча покроково до неї рухаємось. Професор Гарвардського університету (США) С. Плохій, автор всеохоплюючої інтелектуальної біографії М. Грушевського, відтворив його роль у створенні національної версії українського історієписання на відміну від російського наративу про триєдиний великоруський народ, обґрунтував історико-політичні підвалини автономістично-

федералістичної концепції розбудови української держави [19]. Опрацьовуючи наукову літературу, слід враховувати тенденції різних часових періодів та історичних шкіл. На це звертав увагу М. Драгоманов, усвідомлюючи, що політична наука в конкретно-історичному часі відчуває вплив суспільно-політичних рухів. Його основними світоглядними принципами були лібералізм, космополітизм і федералізм, які засвідчували неординарність поглядів та не залишали сторонніми його сучасників і наступників [6, 9]. Засновником автономістсько-федералістичної моделі української державності є М. Грушевський, праці якого з відповідними корективами згідно з конкретно-історичними обставинами становили теоретичне підґрунтя у державотворчій діяльності до 1917 р. включно [7, 8]. Вагомий внесок у вивчення різних аспектів історії Української революції 1917–1920 рр. зробили О. Лотоцький [13], В. Верстюк [2, 3, 4], Г. Касьянов [10] та ін. У цій авторитетній когорті науковців чільне місце посідає В. Винниченко – учасник тих історичних подій, який зсередини їх аналізував, відчуваючи всю напругу ситуації та без прикрас виклав у спогадах під назвою «Відродження нації» [5]. Проблема федералізму не втрачає своєї актуальності в сучасному глобалізованому світі. Так, дослідження українського федералізму Г. Корольовим є історіософським осмисленням кінцевого результату національно-визвольної боротьби за утворення самостійної держави. Книжка містить словник ключових термінів, що дає змогу читачеві глибше занурюватись у цю доволі складну проблему [12]. У колективній праці німецьких, польських, російських та українських учених аналізується політика різних країн стосовно українського питання і національної державності України [22, с. 8]. Зрештою, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України В. Солдатенко, доробок якого у вивченні вітчизняної історії революційного та постреволуційного періодів важко переоцінити, усебічно проаналізував наукові концепції Української революції та національної соборності. Учений загострив увагу на дискусійних питаннях стосовно оцінок і поступової еволюції поглядів окремих учасників тогочасного суспільно-політичного процесу. Він закидає деяким теперішнім дослідникам, які соціалістичну революцію називають протиприродним явищем, що заслуговує лише негативних

оцінок. Одночасно на фасад історії ними висувається національне питання, якому соціальне ніби суперечило. Доведенням життєздатності концепції соціальної (соціалістичної) революції 1917–1920 рр. є праці її учасників і перших дослідників: М. Грушевського, В. Винниченка, В. Дорошенка та ін. Вони засвідчують: «Єдність соціальних і національних інтересів, завдань були основоположним, логічним, конструктивним стрижнем концепцій, на які мобілізувалися мільйонні маси українства» [20, с. 14, 15]. Увесь історіографічний арсенал є науковою платформою цієї розвідки, яка становитиме окремий сюжет розширеного вивчення сучасного бачення російсько-українського минулого. Враховуючи, що українські землі зазначеного періоду перебували у складі Австро-Угорської імперії (дуалістичної монархії) та Російської імперії, у цьому разі йдеться про підросійську Україну. Тема потребує подальшого комплексного, об'єктивного аналізу всіх складових суспільно-політичного процесу та участі у ньому політичних партій без надання ідеологічних та політичних преференцій.

Мета статті – *довести*, що науковий доробок інтелектуальної еліти у розробку теоретичних засад українського державотворення є важливою складовою вітчизняної історії; *підтвердити* важливість розв'язання «українського питання» у процесі державотворення; *відтворити* поступову еволюцію ідеї федералізму до самостійництва та спроби їх втілення під час Української революції 1917–1920 рр.

Виклад основного матеріалу. Федералізм як державно-правова доктрина і суспільно-політична ідея має глибоке історичне коріння і, звичайно, відмінності у тлумаченні його суті відповідно до епохи і країни. Українська федералістична ідея притаманна українському визвольному рухові у боротьбі за незалежність. Остання в народному середовищі й інтелігенцією сприймалась неоднозначно. М. Драгоманов федералізм пов'язував із політичною і соціальною свободою громадян в усіх сферах життя. Його федералістичні ідеї базувались на демократичних засадах, які він репрезентував у програмі місцевої та крайової автономії, що загалом означало «суспільство соціальної рівності, вільну федерацію вільних громад». Це становило основу т. зв. «громадівського соціалізму», розроблену спільно з С. Подолинським і М. Павликом та викладену у «Передньому слові

до «Громади»¹). Паралельно мислитель розробляв питання створення федерації слов'янських народів, де не повинно бути зверхності однієї народності над іншою, політичного централізму та бюрократії. Він не вважав революцію доцільним методом суспільно-політичних перетворень у тогочасній Росії, застерігаючи від можливої зміни «самодержавного деспотизму колективним революційним деспотизмом». План суспільно-політичних трансформацій М. Драгоманова передбачав децентралізацію та федерацію, причому федерацію не національну, а політичну [9, с. 66, 67]. Вплив драгоманівської федералістичної концепції державотворення відчувався в українському національному русі до початку XX ст., знаходячи прихильників і пізніше, разом з ідеєю самостійництва. Характерною ознакою політичного світогляду М. Драгоманова була системність. Він не заперечував інші погляди, «навіть діаметрально протилежні, якщо вони становитимуть систему», відхилити яку можна, створивши альтернативну концепцію державотворення, чи то замість федерації проголосити прагнення здобути політичну самостійність, що на той час видавалось лише бажанням [6, с. 94]. Водночас федералістичні та соціалістичні ідеї цього масштабного мислителя критикував І. Франко. Критику Великим Каменярем драгоманівського федералізму пом'якшує Л. Нагорна, пояснюючи причину відсутності у нього конкретизації не безпорадністю, а тим, що його ідеї були уможливлені й випереджали час. У політичному дискурсі вони набули популярності внаслідок революції 1905–1907 рр. в Російській імперії [15, с. 7].

В історіософії політизація українського державницького руху не позначається якоюсь конкретною датою або подією, а характеризується поступовою зміною суспільно-політичних поглядів нового покоління українських діячів, які усвідомили, що українофільство зробило свою позитивну справу з прищеплення українцям відчуття своєї етнічності. Це спонукало активну молодь узяти національно-державницьку справу до своїх рук. Підтвердженням цьому є заснування у Каневі студентського «Братерства тарасівців»

¹ «Громада» – перший український безцензурний громадсько-політичний і літературно-науковий збірник/журнал, який видавався у Женеві М. Драгомановим (5 випусків: 1878-1879 та 1882 рр.).

(1891р.), державницький план якого полягав у збереженні нації в межах демократичної федеративної Росії. На жаль, 1893 р. члени Харківського осередку згаданого товариства потрапили під арешт. Однак справа молодих українців не загубилася [17, с. 202, 203]. Про актуалізацію проблеми державотворення свідчить твір Ю. Бачинського «Україна ingredienta» (*«уярмлена»*. – Н. Ш.), виданий 1895 р. Молодий автор (ідейний марксист-соціаліст) поставив завданням дослідити «фактичний стан відносин теперішньої України (австрійської і російської), а розслідивши його і віднайшовши дорогу, по котрій піде дальший розвиток тих відносин», розробити відповідну програму практичних дій [1, с. 6]. В. Дорошенко у передмові до цієї книги зазначив її роль в історії розвитку української національної свідомості: «Замість туманного народовства в одній (*Галичина*. – Н. Ш.) й подібного до нього українофільства в другій (*Велика Україна*. – Н. Ш.) щораз із більшою силою проявляється активний політичний рух, що не заскреплюється вже в своїх локальних межах, а навпаки, хоче їх розсунути, вийти поза них, ставлячи своєю метою державну самостійність цілої української території», що по суті є виявом української національної свідомості. Одночасно він дорікає авторові за прихильність до соціально-економічної теорії К. Маркса, щоправда, пояснивши це відсутністю в Україні відповідної літератури [1, с. V, XX, XXI, XXVIII]. Державницька ідея самостійності, але в межах зреформованої самодержавної Росії, також була закладена в опублікованій брошурі М. Міхновського «Самостійна Україна» (1900 р.). Мета боротьби визначалася здобуттям Україною самостійного вільного розвитку від Карпат аж до Кавказу під гаслом: «Україна для українців». Проте вона не стала у повному розумінні програмою створеної того самого року у Харкові Революційної української партії (РУП), оскільки не всіх партійців задовольняло у ній надання переваги національному питанню над соціальним. Приміром, М. Порш вважав прийнятною моделлю державотворення національно-територіальну автономію, а в подальшому вирішувати питання самостійності. Невдовзі партія змінила свою позицію, прикривши ідею самостійності соціалістичною і розкололася на УСДРП (Українська соціал-демократична робітничка партія), у програмі якої зафіксована майбутня демократична модель

державного устрою Росії, де Україна матиме автономні права. Друга її група склала Українську народну партію (УНП), яка так само, як і Українська соціал-демократична спілка («Спілка») послугоувалася гаслом «Україна для українців». Загальне прагнення усіх партій полягало у виборюванні національних прав українського народу [4, с. 378, 379, 382]. Отже, на межі XIX–XX ст. в Україні розпочався політичний етап національно-визвольних змагань, основне завдання яких на Наддніпрянщині до початку Першої світової війни полягало у домаганні визнання українців окремою нацією в тандемі з росіянами в «оновленій Росії». І тоді ж під впливом революційних подій 1905–1907 рр. в Російській імперії на порядку денному загострилось «українське питання», зокрема української мови, яке не знайшло вирішення упродовж попередніх десятиліть. У вирі революційних подій царат вимушено провів низку реформ, щоб нейтралізувати протестні настрої в суспільстві. У 1906 р. ухвалено першу, так би мовити, неповноцінну, Конституцію, яка по суті лише обмежувала владу царя. *(Як відомо, спробу запровадити конституційний лад для Гетьманщини та Наддніпрянської України зробив у 1710 р. Пилип Орлик).* Революція підштовхнула до створення законодавчого органу в Росії – Державної думи (чотири скликання: 1906 р., 1907 р., протягом 1907–1912 та 1912 – початку 1917 рр.), що передбачало вирішення одного з важливих питань багатонаціональної імперії – *національного*. Певним чином Державна дума сприяла об'єднанню зусиль українців у виборюванні національних прав. Депутати утворили фракцію – т. зв. «Український парламентський клуб», яка вважала, що політичні і національні відносини у Російській державі мають будуватись на засадах федералізму. Фракція розробляла Декларацію про автономію України. У 1906 р. на установчих зборах було вирішено: 1) встановити співробітництво з українською фракцією Петербурзької громади Української демократично-радикальної партії (УДРП, 1905–1908 рр.), в якій гуртувалися Б. Грінченко, Ф. Матушевський, С. Єфремов, Є. Чикаленко та ін.; 2) створити дві комісії: для захисту українських інтересів та пропаганди питання про автономізацію України (П. Чижевський, М. Ковалевський та ін.), а також комісії для розробки законопроектів про мову (О. Лотоцький, П. Стебницький,

О. Русов). Зокрема, остання пропонувала запровадження у початкових школах викладання народними мовами, визнання всіх прав української мови, залишаючи за російською статус загальнодержавної [11, с. 79]. Згадана декларація відзначалась не лише прагненням національно-територіальної автономії, а й демократизмом у вирішенні мовного питання. Запропоновані законопроекти І Держдума (працювала близько двох місяців) не ухвалила. У ІІ Думі (працювала три місяці) українська фракція розширила декларацію, доповнивши пункти про народну освіту, але внести на розгляд не встигла. Питання про відокремлення України від Росії не стояло в порядку денному ні в І, ні в ІІ Держдумах. Українські депутати вважали, що воно порушить рівновагу Європи і спровокує втручання чужоземців та нове поневолення. Українські вчені, які досліджують політичні системи ХХ ст., припускають у цьому стримуючий фактор або просто нерішучість депутатів через бажання пристосуватися в умовах нестабільності [21, с. 65]. Розпуск ІІ Державної Думи означав початок політичної реакції. Намагання самодержавних службовців продовжувати тримати у кайданах українську мову як головний критерій національної ідентичності наражалося на спротив інтелектуалів. Серед них впливовою особистістю був П. Стебницький (1862–1923 рр.), який після закінчення навчання на фізико-математичному факультеті університету св. Володимира переїхав до С.-Петербурга, де виявив себе не лише як професіонал, обіймаючи високі державні посади, а й як справжній український патріот. Там він з «общеросса» перетворився на ідейного українця, по суті очоливши місцеву громаду: керував «Благотворительным обществом издания общепользных и дешевых книг» («Благодійне товариство»), став членом українського клубу «Громада», виступав захисником українського слова від цезурних утисків тощо [21, с. 22–23, 25].

За спостереженням О. Лотоцького, у Петербурзі в інтелігентному середовищі були люди з різними культурно-національними і політичними поглядами. Вони важко йшли на компроміси, сподіваючись на добрі наміри російських демократів, які виступатимуть за дотримання національних прав українців та інших народів, що населяли Російську імперію. Проте історія спростувала марні

сподівання. Та була й спільнота небайдужих українців, яку очолив П. Стебницький, суголосний за поглядами з О. Лотоцьким, хоча і з ним іноді розходилися в деяких питаннях [13, с. 644, 647, 650, 666, 673]. Високо оцінюючи понад 35-літню працю П. Стебницького на культурно-науковому фронті, О. Лотоцький зазначав, що люди такого типу «своєю муравлиною роботою» підготовляли ґрунт для молодшого покоління українолюбців. Він називав його «чистим лицарем громадської праці – безперестанної, упертої, незламної. <...> Доля дала мені правдиву приємність близько товаришувати з П. Я., – ми, як два воли, були впряжені в одне ярмо громадської роботи, і мені, може, найвидніше, яка це була велика сила – розумова й моральна – в українській справі» [13, с. 656, 660]. П. Стебницький належав до категорії української інтелігенції, яка поділяла ліберально-демократичні цінності: С. Єфремов, Б. Грінченко, В. Доманицький, Є. Чикаленко та ін. Їхні суспільно-політичні позиції базувались на прагненні консолідації зусиль представників соціалістичної та ліберальної течій загальноросійського визвольного руху з урахуванням соціальної та національної складової. На початку ХХ ст. для нього був прийнятним автономний державний устрій Росії, де б т. зв. «недержавні» народи мали широку краєву автономію, й українці самостійно задовольняли свої економічні та культурні потреби, а «українське питання» зникло б із політичного простору, сприяючи налагодженню добросусідських стосунків. П. Стебницький тоді вважав його внутрішнім у російській державі, вирішити яке можна демократичним способом. Потрібно лише припинити залякування суспільства політичним сепаратизмом, як «охрестили» російські чиновники український державницький рух. П. Стебницький наголошував на головному завданні українців: національно-культурному відродженні й національно-культурній автономії. Він намагався з'ясувати причини й накреслити шляхи подолання непорозумінь між обома народами. Необізнаність у справжніх намірах українського руху маємо усунути інформативним шляхом через пресу, вважав він [18, с. 44, 45, 47]. Однак розгортанню відповідної діяльності перешкоджав посилений контроль за культурно-просвітницькою сферою, запроваджуваний цирку-

ляром міністра внутрішніх справ П. Столипіна (20 січня 1910 р.), спрямованим проти «инородческих» культурно-просвітніх товариств і союзів. У ньому до іногородців зараховані й українці всупереч своїм же твердженням про «єдиний і неділимий» російський народ (росіяни, білоруси й українці). Парадокс? Тут діяв інстинкт самозбереження, адже привід «сепаратизму» українців не давав спокою царським властям. У такій антиукраїнській атмосфері різко постала необхідність з'ясування суті українського питання для російського суспільства і зокрема українофобської державної та політичної верхівки. Тим паче, з'явилася сумнозвісна праця С. Щоголева «Украинское движение как современный этап южнорусского сепаратизма» (1912 р). Його наклепи та інших українофобів стимулювали українців дати відсіч і просвітити російську громадськість щодо суті українського національного руху, його вимог та перспектив. Ініціатором створення, умовно кажучи, посібника з українського питання виступив український патріот, демократ, публіцист і меценат Л. Жебуньов (1851–1949), а виконавцями – О. Лотоцький та П. Стебницький [14, с. 97–98]. В результаті у 1914 р. часопис «Украинская жизнь»¹ опублікував книжку «Украинский вопрос» (1917 р. вийшло третє видання), де порушувалась актуальна тема, яка турбувала українську та російську громадськість. У ній розкривалася суть українського національного руху, ідейні орієнтири якого сформульовано у федералістичному дусі: *«Політична розсудливість говорить, що вільний розвиток української національності не лише сумісний з державним ладом оновленої Росії, але і повинен сприяти її всебічному економічному піднесенню і зростанню його політичної могутності. Цьому ніяк не суперечить прагнення українців до встановлення в Росії федералістичного устрою»* [25, с. 186].

Політична ситуація змінилась у буремні революційні роки наприкінці другого десятиліття ХХ ст., і лише тоді гасла українських патріотів сфокусувалися на виборюванні державної самостійності. Варто звернути увагу на неоднозначні тлумачення понять: «політична самостійність», «сепаратизм», «федералізм». Як відомо,

¹ «Украинская жизнь» – щомісячний російськомовний часопис за редакцією С. Петлюри та О. Саліковського (М., 1912–1917); *Енциклопедія історії України*. Т. 10: Т–Я. Київ : Наук. думка, 2013. 784 с. – С. 220.

ідею автономізації України у складі федеративної Росії генерував М. Грушевський. У збірнику його статей і заміток (Спб. 1907 р.) містяться публікації з різних питань: «Єдність чи розпад Росії?», «Український П'ємон», «Наші вимоги» та ін. Мета публікацій полягала у приверненні уваги до проблеми культурно-національного розвитку українців – однієї з найчисленніших, так би мовити, «недержавних» народностей. На початку ХХ ст. їхня чисельність становила близько 34 млн осіб, з яких близько 30 млн мешкало в Російській імперії, тобто 85 %. Українська народність – одна з трьох гілок східного слов'янства, особливо з ХІХ ст. зазнавала постійних утисків з боку царських чиновників (заборонні заходи стосовно українського друкованого слова 1863, 1876, 1881 рр.), коли «сепаратизм» та «українофільство» вживалися ними як синоніми [7, с. 13, 22]. М. Грушевський засуджує асиміляторську політику царату, спрямовану на нівелювання історичної пам'яті й національної свідомості українців. Учений називає це «збереженням єдності російського народу, <...> тобто приведення української народності (і білоруської) до великоруського знаменника» [7, с. 29]. Він категорично не погоджувався з тим, що українське питання можна вирішити лише зняттям заборони, аргументуючи протиприродністю і надалі залишати українську народність як «будівельний матеріал» для великоруської культури [7, с. 41]. М. Грушевський гостро ставив питання про єдність чи розпад Росії, яка складається з різних племінних утворень. Якщо єдність розуміти як внутрішній зв'язок, то виходить, що такого Росія не має. Запобігання її розпаду він вбачав у запровадженні принципу «національно-територіальної та обласної автономії і забезпеченні національних прав усіх народностей на їхніх територіях і поза них» [7, с. 66, 67]. Як підкреслює В. Верстюк, національно-територіальна автономія та федерація не означали відмову від суверенності. Частина політичної еліти бажала позбутися державного централізму [2, с. 417]. Як уже зазначалось, існували й інші державотворчі концепції: самостійну Україну в територіальних межах етнічних українців проголошував М. Міхновський; В. Липинський вважав політичну самостійність України у повній незалежності ні від кого; тлумачення федералізму П. Стебницьким відрізнялося від

драгоманівського наданням головної уваги принципам свободи політичної, свободи людини і громадянина. Несфокусованість у політичному сегменті ідеї самостійності, коректне ставлення до російської влади і т. зв. малоросійська ідентичність створювали ґрунт для просування українськими політичними діячами автономістичної концепції державотворення у складі федеративної Росії. Г. Корольов розглядає український федералізм як «лояльний» проєкт державотворення, в якому поєднуються демократизм, рівноправність народів і націй, можливість розробки різних політико-ідеологічних концепцій національно-визвольного руху [12, с. 4, 142].

Лояльність українського політичного істеблішменту відійшла у бік унаслідок лютневої революції 1917 р. в Петрограді та створення Тимчасового уряду, який мав діяти до скликання Всеросійських установчих зборів. У результаті тривалих дискусій українських істориків щодо наукового визначення змісту і хронологічних меж тогочасної політичної і соціально-класової боротьби вирішено: називати «Українською революцією» всі події, що відбувалися на українських землях упродовж 1917–1920 рр. Разом з тим, в історіографії існують й інші версії стосовно її тривалості, пов'язані як із внутрішніми, так і зовнішніми обставинами: від 1917 до 1921, 1922, 1923 рр., навіть від початку Першої світової війни 1914 р. і до 1921 р. [10, с. 129, 131]. На нашу думку, більш обґрунтованим є датування завершення революції 1920 р. – *Варшавський договір, тобто Договір «Пілсудський – Петлюра»* або 1921 р., коли був підписаний *Ризький мирний договір з Польщею*, які найчастіше вживаються в науковій літературі¹. Падіння абсолютизму в Росії сколихнуло народи, які входили до її складу, на боротьбу за політичну свободу. М. Грушевський намагався цю ситуацію використати для здобуття Україною національної й територіальної автономії у складі Росій-

¹ Останнім часом деякі історики події в Петрограді 25 жовтня (7 листопада) 1917 р. почали називати «переворотом, керованим більшовиками». А далі «українські більшовики спробували повторити сценарій 25 жовтня в Києві. <...> згодом влада в місті мирним шляхом перейшла до Центральної Ради» [25, 137]. І виходить, що в Україні це революція, а в Петрограді – переворот? *Через обмежений обсяг статті, раджу поцікавитись науковими визначеннями понять: [«державний переворот», «соціальна революція» (буржуазна, буржуазно-демократична, соціалістична)].*

ської Федеративної Республіки. У разі відмови з боку Тимчасового уряду українці можуть розгорнути прапор самостійності на кшталт прихильників М. Міхновського. М. Грушевський вважав, що гасла незалежності тоді були не на часі через недостатню потужність українського руху [19, с. 86]. Для української політичної еліти то був сигнал до активізації практичної діяльності з вирішення політичних, культурно-національних і соціальних проблем. Несподіваність і неординарність ситуації сприяла пробудженню національної свідомості насамперед в освічених колах українського суспільства, які вже давно теоретично готувалися до реалізації своїх державотворчих планів. У містах виникали ради, а в Києві створено всеукраїнський координаційний центр – **Українську Центральну Раду (УЦР)** на чолі з М. Грушевським [4(17) березня 1917– 29 квітня 1918]]. Всеукраїнський національний конгрес [6(19) – 8 (21) квітня 1917 р.] заклав підвалини українського державотворення, перетворивши УЦР з київської на Всеукраїнську. Стрімкий розвиток подій був спричинений некерованими діями як у Петрограді, так і в Україні. Найголовніше питання, що постало перед політичною елітою: якої форми незалежності слід домагатися. М. Грушевський вважав прийнятною автономістсько-федералістичну форму державності. Відповідаючи на запити громадян, що надходили до УЦР, він розтлумачив суть національно-визвольних змагань, зафіксувавши їхню кінцеву мету: «Україна мусить мати широку автономію в федеративній Російській республіці» [8, с.11]. Озвучену державницьку ідею підтримувала більшість українських політичних партій: «есдеків, есерів, есефів, трудовиків, народних соціалістів». Самостійницьку концепцію державного будівництва сповідувало декілька політичних утворень: «Союз української державності, Братство самостійників, Військовий клуб ім. П. Полуботка» тощо [24, с. 110, 111, 112].

Щоб не загубитися в ланцюжку тих революційних подій, загострених стосунках УЦР з Тимчасовим урядом, схематично можна схарактеризувати, як український визвольний рух під проводом політичної еліти впевнено рухався до реалізації своєї державницької програми. Динамізм і різноманітність подій восени 1917 р. вражають: на IV з'їзді УСДРП (30 вересня – 3 жовтня 1917 р.)

вирішено активізувати справу державного будівництва України, яка має бути у федеративному зв'язку з Російською республікою, а по можливості й з європейськими; нагодою для цього стала Жовтнева революція в Петрограді 25–26 жовтня (7–8 листопада) 1917 р., внаслідок якої встановлено радянську владу; УЦР, проголосивши III Універсалом (7 (20) листопада 1917 р. Українську Народну Республіку, по суті, відновила державний статус України, не пориваючи федеративних зв'язків з Росією. Наприкінці грудня 1917 р. стали очевидними розходження УЦР і радянської влади щодо подальших шляхів розвитку України. Почали формуватися дві політичні моделі державотворення – парламентська (УЦР) і радянська (Республіка Рад). УЦР не визнала рішення Першого Всеукраїнського з'їзду Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів у Харкові (11–12 (24–25) грудня 1917 р.), який проголосив утворення Української Радянської Республіки Рад [24, с. 154, 157]. Відтоді посилювалися внутрішні неузгодженості всередині УЦР і зростало невдоволення в суспільстві, адже з'явилась альтернативна суспільно-політична сила, яка докорінно змінювала суспільний лад і знайшла прихильників в Україні. Внаслідок цього виникли розбіжності у баченні майбутньої державності і взаємостосунків з новою владою в Росії. По суті в Україні сформувалися два органи влади і, відповідно, дві політичні системи. На порядку денному постало питання вибору подальшого вектора державного будівництва: федералізм чи самостійність. На VIII сесії УЦР 9 (22) січня 1918 р. було проголошено IV Універсал. У поясненні мотивів його ухвалення зазначалось: це потрібно з метою запобігання продовження війни, яку петроградський уряд не збирається завершувати. Для того, щоб ніхто не ставав нам на перешкоді встановити бажаний мир, УЦР оповіщає всіх громадян України: «Одині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу» [23, с. 102, 103]. Відомий дослідник історії Української революції В. Верстюк, порівнюючи III та IV Універсали, вважає їх не двома різними концепціями державності – федералістичної і самостійницької, а різними тактиками побудови держави, зокрема IV – спрямованим у майбутнє [3, с. 4, 11]. Те, що задекларовано в Універсалі, в реальності не відповідало тодішнім

реаліям, що розуміли й самі провідники УЦР. В. Винниченко, який є автором усіх декларацій, універсалів та законодавчих проєктів Української Народної Республіки, пояснював, що за відсутності в Україні органів управління і господарювання, у нас бракує досвіду державного будівництва і фахівців (є політемігранти, адвокати, журналісти, вчителі). Були і соціальні проблеми, з якими зіткнулася УЦР. Крім того, ситуативне звернення за допомогою до Німеччини й Австро-Угорщини призвело до небажаних наслідків. Загалом політика європейських лідерів позбавила українську державність перспективи у післявоєнному переустрої світу, зазначав В. Винниченко [5, с. 309, 311]. Немає потреби та й нами не ставилося завдання викладати перипетії тогочасної революції і громадянської війни. У 1919 р. Раднаком РСФРР вирішив зробити другий похід (після невдачі навесні 1918 р.) з метою утвердити свій контроль на українських землях. Червона армія, підтримана більшовиками й прихильниками лівих українських партій, 3 січня 1919 р. захопила Харків, наступного місяця їхнім здобутком став Київ. Привабливість радянських гасел сприяла поповненню загонів революційної армії. Їхніми спільними зусиллями навесні 1919 р. Україна, крім Правобережжя, вдруге стала радянською. Створювалась більшовицька модель політичної системи. Назву «Українська Народна Республіка Рад» змінено на Українську Соціалістичну Радянську Республіку, головна політична мета якої полягала у переможному завершенні соціалістичної революції і встановленні повсюдно влади Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів [24, с. 271–272, 273, 274]. Отже, на той час з різних причин зовнішнього і внутрішнього характеру не втілилася у практику ні федералістична, ні самостійницька теоретична модель державного будівництва в Україні.

Висновки. На межі XIX–XX ст. у суспільно-політичній думці в Україні генерувалися дві ідеї державного будівництва – федералістична і самостійницька – з переважанням першої. Початок нового століття позначився революційним вибухом у Санкт-Петербурзі в 1905 р., який провіщав зміну політичного устрою імперії. За формою правління вона з абсолютної монархії перетворилась на конституційну. Національно свідомо українська інтелігенція активі-

зувала теоретичну і практичну державотворчу діяльність, надаючи важливого значення гуманітарному аспекту, а саме – вирішенню «українського питання». Досягти порозуміння між представниками різних течій суспільно-політичного руху, які гуртувались у відповідних політичних партіях і громадських структурах, не вдавалось аж до Української революції 1917–1920 рр. Вона стала викликом для інтелектуальної еліти у доведенні спроможності втілення у практику своїх державотворчих планів. Деякі провідники українського культурно-національного і політичного рухів були прибічниками російсько-української культурної спорідненості, допоки автономістично-федералістичні сподівання вичерпали себе. Ідея самостійництва виборола юридичне право, зафіксоване Українською Центральною Радою у Четвертому Універсалі. Однак його практичної реалізації не відбулося з низки причин: брак чіткої взаємодії між представниками національного і соціального фронтів, наростання деструктивних настроїв у суспільстві, ідейний розклад старої царської армії. Серед причин невдачі державотворчих зусиль української інтелігенції варто зазначити відсутність єдиної політичної платформи, тобто коаліції українських політичних партій, через що жодна з них поодиночі не спромоглася довести свою програму до практичної реалізації. Брак ефективної комунікації з народом, який не розумів, до якого крила приєднатись; тим часом його увагу привернули, хоч і не масово, соціалістичні ідеї, а це насамперед соціально-економічна сфера. Гальмуючу роль у процесі українського державотворення відігравали зовнішні чинники, як російські, так і західні, що всіляко перешкождали утворенню Соборної Української Держави. Надання українськими лідерами переваг національним питанням перед соціальними дали змогу більшовикам втілити в життя ідею побудови теоретично справедливого суспільства, створивши у 1919 р. Українську Соціалістичну Радянську Республіку.

Чимало аспектів цієї багатогранної проблеми залишаються відкритими, зокрема, потребують спільного розгляду західноукраїнські та наддніпрянські контенти, з'ясування ролі народних мас, які останнім часом усунуті від участі в історичному процесі на угоду вивченню ідейно-політичних рухів.

Список використаних джерел

1. Бачинський Ю. Україна *irredenta*. 3-тє вид. Берлін : Вид-во Української молоді, 1924. 237 с.
2. Верстюк В. Ф. Революція 1917–1920 рр. і українсько-російські відносини. *Україна і Росія в історичній ретроспективі* : Нариси : у 3 т. Т.1 Українські проекти в Російській імперії. Київ : Наук. думка, 2004. С. 412–498.
3. Верстюк В. Українська Центральна Рада та її універсали: Третій та Четвертий. *Проблеми вивчення історії української революції 1917–1921 рр.* Київ. 2002. С. 3–14.
4. Верстюк В. Ф. Українське питання в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.). Українофільство та державоохоронна політика царизму. *Україна і Росія в історичній ретроспективі* : Нариси : у 3 т. Т.1. С. 351–11. Київ : Наук. думка, 2004.
5. Винниченко В. Відродження нації. Ч. II. Київ – Відень, 1920. 328 с.
6. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: *Навч. посіб. для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.* Київ : Генеза, 2000. 360 с.
7. Грушевський М. Освобождение России и Украинский вопрос. Спб., 1907. 291 с.
8. Грушевський М. Хто такі Українці і чого вони хочуть. Друге вид., доповн. Київ, 1917. 16 с.
9. Єкельчик С. О. Федералізм М. Драгоманова. *Соціально-філософські ідеї Михайла Драгоманова* : зб. наук. пр. Київ : Наук. думка, 1995. С. 63–73.
10. Касьянов Г. Україна між революцією, самостійністю та окупацією: *Україна між самовизначенням та окупацією: 1917–1922 роки* / пер. з нім. В. Кам'янець. Київ : Ніка-Центр, 2015. С. 129–172.
11. Коваленко Л. Законодавче вирішення українських питань у державних думках Російської імперії на сторінках російськомовної української преси кінця XIX – початку XX століття. *Юридичний журнал*. 2004. № 7. С. 78–83.

12. Корольов Г. Український федералізм в історичному дискурсі (XIX – початок XX століття). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2010. 150 с.

13. Лотоцький О. Українська колонія в Петербурзі. *Хроніка* 2000. 2023. № 12. 55/56. С. 638–806.

14. Миронець Н. Петро Стебницький – співавтор праці «Український вопрос» (1914 р.). *Миронець Н., Піскун В., Старовойтенко І. Петро Стебницький в українському національному житті* (до 150-річчя від дня народження). Київ, 2013. С. 97–109.

15. Нагорна Л. Федеративна ідея в Україні: традиції, сучасне бачення, перспективи. *Історичний журнал*. 2006. № 5. С. 3–11.

16. Удод О., Блащук С., Верменич Я., Ковалевська О., Ясь О. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями / упоряд. Н. Пазюра ; за заг. ред. В. Смоля ; України, Ін-т історії України. Київ : Генеза, 2018. 288 с.

17. Овсієнко О. Ф. «Українське питання» в студентському русі. В *«Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.)* : кол. наук. моногр. в трьох частинах. Ч. 2. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 193–247.

18. Піскун В. Петро Стебницький про ключові питання українського національно-визвольного руху та його перспективи. У Миронець Н., Піскун В., Старовойтенко І. *Петро Стебницький в українському національному житті*. С. 40–64.

19. Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ : Критика, 2011. 598 с.

20. Солдатенко В. Ф. Концепції української революції та національної соборності у світлі політичної практики 1917–1920 років : монографія. Київ : Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 608 с.

21. Старовойтенко І. Життєвими маршрутами Петра Стебницького: Гореничі – Київ – Петербург – Київ. У Миронець Н., Піскун В., Старовойтенко І. *Петро Стебницький в українському національному житті*. С. 15–39.

22. Дорнік В., Касьянов Г., Ліб П., Ляйдінгер Г., Міллер А., Мусял Б., Расевич В. Україна між самовизначенням та окупацією:

1917–1922 роки / пер. з нім. В. Кам'янець ; наук. ред. Р. Пиріг. Київ : Ніка-Центр, 2015. 512 с.

23. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2. Київ : Наук. думка, 1997. 424 с.

24. Український вибір: політичні системи XX століття і пошук власної моделі суспільного розвитку. Київ : Парлам. вид-во, 2007. 576 с.

25. Украинский вопрос. Составлено сотрудниками журнала «Украинская жизнь». Изд. 3-е. М. : Типография Товариства «ЗА ДРУГА». 1917. 191 с.

References

1. Bachynskyi, Yu. (1924). *Ukraine irredenta*. 3-tie vyd. Berlin: Vyd-vo Ukrainskoi molodi.

2. Verstiuk, V. F. (2004). *Revoliutsiia 1917-1920 rr. i ukraiinsko-rosiiskii vidnosyny* [Revolution 1917-1920 and Ukrainian-Russian relations]. *Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi: Narysy: V 3 t. T.1. Ukrainski proekty v Rosiiskii imperii – Ukraine and Russia in Historical Retrospective. Essays in 3 v. V.1 Ukrainian Projects in Russian Empire*, 412-498 Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

3. Verstiuk, V. (2002). *Ukrainska Tsentralna Rada ta yii universal'y: Tretii ta Chetvertyi* [Ukrainian Central Rada and its Universals: Third and Fourth]. *Problemy vyvchennia istorii ukraiinskoï revoliutsii 1917-1921 rr. – Problems of Study the History of Ukrainian Revolution 1917-1921*, 3-14 [in Ukrainian].

4. Verstiuk, V. F. *Ukrainske pytannia v Rosiiskii imperii (druha polovyna XIX – pochatok XX st.)*. *Ukrainofilstvo ta derzhavookhoronna polityka tsaryzmu*. [Ukrainian question in Russian Empire (second half of 19th – early of 20th century). Ukrainianism and the state security policy of tsarism]. *Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi: Narysy: V 3 t. T.1. Ukrainski proekty v Rosiiskii imperii – Ukraine and Russia in Historical Retrospective. Essays in 3 v. V.1 Ukrainian Projects in Russian Empire*, 351-411 [in Ukrainian].

5. Vynnychenko, V. (1920). *Vidrodzhennia natsii*. Ch. II. [Rebirth of the Nation. P.II]. Kyiv-Viden [in Ukrainian].

6. Hrytsak, Ya. Y. (2000). *Narys istorii Ukrainy: formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XX-XXI st.* [Essay on the history of Ukraine: formation of modern Ukrainian nation 20-21 century]. [in Ukrainian].

7. Hrushevsky, M. (1907). *Osvobozhdenye Rossyy y Ukraynskyi vopros* [Russia's liberation and Ukrainian question]. Saint Petersburg [in Russian].

8. Hrushevsky, M. (1917). *Khto taki Ukraintsi i choho vony khochut* [Who are Ukrainians, and what do they want]. 2nd edition, Kyiv [in Ukrainian].

9. Yekelchuk, S.O. (1995). *Federalizm M. Drahomanova* [M. Drahomanov's federalism]. *Sotsialno-filosofski idei Mykhaila Drahomanova – Social and Philosophical Ideas of Mykhailo Drahomanov*. Zbirnyk naukovykh prats, 63-73 [in Ukrainian].

10. Kasianov, H. (2015). *Ukraina mizh revoliutsiieiu, samostiinistiu ta okupatsiieiu* [Ukraine between revolution, independence, and occupation]. In *Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917-1922 roky – Ukraine Between Self-Determination and Occupation: 1917-1922*. Per. z nim. V. Kamianets, 129-172 [in Ukrainian]

11. Kovalenko, L. (2004). *Zakonodavche vyrishennia ukrainskykh pytan u derzhavnykh dumakh Rosiiskoi imperii na storinkakh rosiiskomovnoi ukrainskoi presy kintsia XIX – pochatku XX stolittia* [The legislative resolution of Ukrainian questions in the State Dumas of the Russian Empire as reflected in the Russian-language Ukrainian press of the late 19th and early 20th centuries]. *Iurydychnyi zhurnal – Law Journal*, 7, 78-83 [in Ukrainian].

12. Korolov, H. (2010). *Ukrainskyi federalizm v istorychnomu diskursi (XIX – pochatok XX stolittia)* [Ukrainian federalism in historical discourse (19th – early 20th centuries)] [in Ukrainian].

13. Lototskyi, O. (2023). *Ukrainska koloniia v Peterburzi* [Ukrainian colony in Petersburg]. *Khronika 2000 – Chronicle 2000*, 12, 55/56, 638-806 [in Ukrainian].

14. Myronets, N. (2013). *Petro Stebnytskyi – spivavtor pratsi “Ukraynskyi vopros” (1914 r.)* [Petro Stebnytskyi – co-author of the book “Ukrainian question” (1914)]. *Myronets N., Piskun V., Starovoitenko I. Petro Stebnytskyi v ukrainskomu natsionalnomu zhytti (do 150-richchia vid dnia narodzhennia) – Myronets, N., Piskun, V., Starovoitenko, I. Petro*

Stebnytskyi in Ukrainian National Life (to 150th anniversary), 97-109 [in Ukrainian].

15. Nahorna, L. (2006). Federatyvna ideia v Ukraini: tradytsii, suchasne bachennia, perspektyvy [Federative idea in Ukraine: traditions, modern view, prospects]. *Istorychnyi zhurnal – Historical Journal*, 5, 3-11 [in Ukrainian].

16. Udod, O., Blashchuk, S., Vermenych, Ya., Kovalevska, O., & Yas, O. (2018). Narysy z sotsiokulturnoi istorii ukrainskoho istorieypysannia: subdystsyplinarni napriamy [Essays on sociocultural history of Ukrainian history writing: subdisciplinary directions]. [in Ukrainian].

17. Ovsienko, O. F. (1999). “Ukrainske pytannia” v studentskomu rusi [“Ukrainian question” in student movement]. “*Ukrainske pytannia*” v *Rosiiskii imperii (kinets XIX – pochatok XX st.) – “Ukrainian question” in Russian Empire (end of the 19th – early 20th centuries)*, 193-247 [in Ukrainian].

18. Piskun, V. (2013). Petro Stebnytskyi pro kliuchovi pytannia ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu ta yoho perspektyvy [Petro Stebnytskyi on key issues of Ukrainian national liberation movement, and its prospects]. *Myronets N., Piskun V., Starovoitenko I. Petro Stebnytskyi v ukrainskomu natsionalnomu zhytti (do 150-richchia vid dnia narodzhennia) – Myronets, N., Piskun, V., Starovoitenko, I. Petro Stebnytskyi in Ukrainian National Life (to 150th anniversary)*, 40-64 [in Ukrainian].

19. Plokhii, S. (2011). Velykyi peredil. Nezvychaina istoriia Mykhaila Hrushevskoho [The great redivision. Unusual history of Mykhailo Hrushevsky] [in Ukrainian].

20. Soldatenko, V. F. (2023). Kontseptsii ukrainskoi revoliutsii ta natsionalnoi sobornosti u svitli politychnoi praktyky 1917-1920 rokiv [Conceptions of Ukrainian revolution and national unity in the view of political practice 1917-1920] [in Ukrainian].

21. Starovoitenko, I. (2013). Zhyttievymy marshrutamy Petra Stebnytskoho: Horenychi-Kyiv-Peterburh-Kyiv [Following the Petro Stebnytskyi's life journey: Horenychi-Kyiv-Petersburg-Kyiv]. *Myronets N., Piskun V., Starovoitenko I. Petro Stebnytskyi v ukrainskomu natsionalnomu zhytti (do 150-richchia vid dnia narodzhennia) –*

Myronets, N., Piskun, V., Starovoitenko, I. Petro Stebnytskyi in Ukrainian National Life (to 150th anniversary), 15-39 [in Ukrainian].

22. Dornik, V., Kasianov, H., Lib, P., Liaidinger, H., Millier, A., Musial, B., & Rasevych, V. (2015). *Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917-1922 roky [Ukraine between self-determination and occupation: 1917-1922]. V. Kamianets (Trans.). [in Ukrainian].*

23. *Ukrainska Tsentralna Rada: Dokumenty i materialy. U 2 t. T. 2 [Ukrainian Central Rada. Documents and materials. In 2 v. V.2]. (1997). [in Ukrainian].*

24. *Ukrainskyi vybir: politychni systemy XX stolittia i poshuk vlasnoi modeli suspilnoho rozvytku [Ukrainian choice: political systems in the 20th century and search for the own model of public development]. (2007). [in Ukrainian]*

25. *Ukraynskyi vopros. Sostavleno sotrudnykamy zhurnala "Ukraynskaia zhyzn" [Ukrainian question. Compiled by staff of the journal "Ukrainian life"]. (1917). Moscow [in Russian].*

Отримано / Received 26.03.2026

Прийнято / Accepted 10.04.2026

Опубліковано онлайн / Published online 28.07.2026

Nadia Shyp,

Dr. Sci. (History), Professor, Leading Researcher,

Institute of Manuscripts

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

62 Volodymyrska St., Kyiv 01033, Ukraine

e-mail: nadia.shyp@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1309-1509>

EVOLUTION OF THE IDEA OF FEDERALISM TO THE STATE INDEPENDENCE OF UKRAINE (LATE 19TH - SECOND DECADE OF THE 20TH CENTURY)

Purpose of the study: to prove that the scientific achievements of the intellectual elite in the development of theoretical foundations of Ukrainian statehood are an important component of national history; to confirm the importance of resolving the "Ukrainian question" in the process of statehood; to recreate the gradual evolution of the idea of federalism to independence and attempts to

implement them during the Ukrainian Revolution of 1917-1920.

Scientific novelty. The article presents the historiosophical aspect of the struggle of the patriotic elite for the creation of an independent Ukrainian state. The announcement of the politicization of the state movement defined the boundary of the 19th - 20th centuries. Two vectors of political orientation in Ukraine were recorded: external - federalist and independent, and internal - national and social, which together constituted the theoretical basis of the state-forming idea in its multivariate nature. It is confirmed that there was not always a consensus within the political establishment in giving priority to national or social freedom, or their combination. The ambivalence of Ukrainian identity and the pressure of Bolshevik Russia, which culminated in the establishment of Soviet power in Ukraine in 1919, also made themselves felt. Therefore, by that time the goal of achieving national and political emancipation had not been realized.

Keywords: “Ukrainian question”, federalization, independence, Ukrainian Central Rada, universals